

*Nauczyciel może o tworzyć drzwi,
ale uczeń wejść musi sam
(przysłowie chińskie)*

KIM JESTEŚ DYSLEKTYKU?

(materiały pomocnicze do warsztatów)

Cel warsztatów:

- uświadomienie uczestnikom czym jest dysleksja rozwojowa,
- jak rozpoznać ucznia dyslektycznego
- jakie trudności w nauce poszczególnych przedmiotów może napotkać uczeń dyslektyczny i jak im sprostać

CO TO JEST DYSLEKSJA ROZWOJOWA?

DYSLEKSJA ROZWOJOWA to specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu u dzieci o prawidłowym rozwoju umysłowym

PRZYCZYNY

Trudności te spowodowane są nieprawidłowym funkcjonowaniem układu nerwowego, a w szczególności zaburzeniami niektórych funkcji poznawczych, motorycznych i ich integracji. Ze względu na rodzaj zaburzeń można mówić o różnych typach dysleksji:

- ▶ dysleksja typu wzrokowego, u której podłoża leżą zaburzenia percepcji i pamięci wzrokowej, powiązane z zaburzeniami koordynacji wzrokowo-ruchowej i ruchowo-przestrzennej.
- ▶ dysleksja typu słuchowego uwarunkowana zaburzeniami percepcji i pamięci słuchowej dźwięków mowy, najczęściej powiązana z zaburzeniami funkcji językowych.
- ▶ dysleksja integracyjna, kiedy to poszczególne funkcje nie wykazują zakłóceń, natomiast zaburzona jest koordynacja, czyli występują zaburzenia integracji percepcyjno-motorycznej.
- ▶ dysleksja typu mieszanego, gdy występują zaburzenia zarówno w percepcji i pamięci słuchowej, pamięci i percepcji wzrokowej, wyobraźni przestrzennej.

UWARUNKOWANIA tych zaburzeń są wielorakie. Wskazuje się na dziedziczność, uszkodzenie układu nerwowego (podczas ciąży i porodu o nieprawidłowym przebiegu czy we wczesnym dzieciństwie) wreszcie na zaburzenia hormonalne. Zdarza się też często występowanie dysleksji o podłożu emocjonalnym!

Zaniedbanie środowiskowe pogłębia zaburzenia i trudności dziecka.

TERMINOLOGIA: najczęściej stosuje się termin dysleksja rozwojowa dla określenia specyficznych trudności w uczeniu się czytania i pisania

Wyróżnia się kilka postaci tych trudności:

- ▶ dysleksja - trudności w czytaniu
- ▶ dysortografia- trudności z opanowaniem poprawnej pisowni (w tym błędy ortograficzne)
- ▶ dysgrafia - tzw. brzydkie pismo
- ▶ dyskalkulia – zaburzenia w rozwoju pojęć liczbowych, w opanowaniu umiejętności rozwiązywania zadań rachunkowych, co prowadzi do trudności w opanowaniu podstawowych wiadomości i umiejętności matematycznych

PROFILAKTYKA: dzieci z nieprawidłowej ciąży, porodu, nieharmonijnie rozwijające się to dzieci "ryzyka dysleksji". Im wcześniej zostaną objęte specjalną opieką, tym łatwiej będzie zapobiec ich trudnościom szkolnym.

JAK ROZPOZNAĆ „UCZNIĄ DYSLEKTYCZNEGO”?

Trudności w czytaniu i pisaniu dostrzegane są najczęściej w okresie pierwszych lat nauki szkolnej, a powinien je zauważyć nauczyciel w klasie "0". Już u przedszkolaka można stwierdzić objawy, które cechują dzieci "ryzyka dysleksji".

WIEK PRZEDSZKOLNY

- ▶ opóźniony rozwój mowy
- ▶ słabe umiejętności językowe: trudności z wypowiedzianiem złożonych wyrazów, zapamiętywaniem nazw, budowaniem wypowiedzi
- ▶ opóźniony rozwój ruchowy
- ▶ mała sprawność ruchowa, koordynacja ruchów podczas czynności samoobsługowych, rysowania czy zabaw ruchowych

KLASA „0”

- ▶ wadliwa wymowa, błędy gramatyczne trudności z zapamiętaniem wiersza, piosenki
- ▶ trudności z różnicowaniem głosek podobnych słuchowo (np. p-b, t-d, k-g) oraz z wydzieleniem z wyrazów sylab i głosek i z ich syntezowaniem (zaburzenia analizy i syntezy głoskowej i sylabowej np.: dziecko nie potrafi rozłożyć na głoski wyrazu mama)
- ▶ dziecko nie lubi rysować, ma trudności z odtwarzaniem wzorów graficznych i szlaczków nie lubi układanek, ma z nimi trudności
- ▶ jest oburęczne
- ▶ myli prawą i lewą rękę, ma trudności z określeniem prawo - lewo ma trudności z nauką czytania

WIEK SZKOLNY

TRUDNOŚCI W NAUCE. JEZYKA POLSKIEGO I JEZYKÓW OBCYCH

W czytaniu:

- ▶ wolne tempo
- ▶ słabe postępy w czytaniu niezależnie od metody nauczania
- ▶ błędy w czytaniu: zamiana liter, opuszczanie liter, zmiana brzmienia, nieprawidłowe odczytywanie całych wyrazów
- ▶ trudności we właściwej intonacji czytanej treści
- ▶ trudności w zrozumieniu czytanej treści (zbytня koncentracja na technice obniża rozumienie czytanej treści)
- ▶ odpoznanawanie napisów po cechach przypadkowych (zgadywanie)
- ▶ opuszczanie całego wiersza
- ▶ zmiana kolejności liter i wyrazów
- ▶ niechęć do czytania, zwłaszcza głośnego

W pisaniu

- ▶ trudności w pisaniu ze słuchu
- ▶ poważne trudności z pisaniem - czasem niemożliwe do odczytania (znaczne pomyłki w prostej interpunkcji i gramatyce, brzydkie pismo,
- ▶ trudności z opanowaniem poprawnej pisowni (w tym typowe błędy ortograficzne wynikające ze słabej pamięci wzrokowej) mylenie liter podobnych pod względem kształtu (p-d-b-g-l-t-l, m-n, w-u) – inwersja statyczna;
- ▶ mylenie liter odpowiadających głoskom podobnym słuchowo (b-p, d-t, z-s, w-f)
- ▶ opuszczanie drobnych elementów liter, gubienie liter, opuszczanie końcówek i części wyrazów, dodawanie, przestawianie liter,
- ▶ przestawianie szyku dyktowanych wyrazów,
- ▶ trudności w pisaniu wyrazów ze zmiękczeniami, dwuznakami, głoskami tracącymi dźwięczność
- ▶ zniekształcanie graficznej strony pisma,
- ▶ pomyłki dotyczące stosowania wielkich liter,
- ▶ odwrócenia lustrzane liter lub całych słów w pisaniu i czytaniu,
- ▶ zlewianie się liter w wyrazie)
- ▶ trudności z przepisywaniem z tablicy
- ▶ trudności z utrzymaniem długopisu - nadmierne napięcie mięśni, męczliwość

Wiele dzieci dyslektycznych doznaje **TRUDNOŚCI W MATEMATYCE**, gdyż dysleksja wpływa na:

- ▶ zdolność czytania, a przez to rozumienie problemów, na przykład zadań z treścią;
- ▶ uczenie się powiązań między liczbami występującymi w dodawaniu i odejmowaniu;
- ▶ uczenie się tabliczki mnożenia;
- ▶ rozumienie pojęć związanych z przestrzenią i czasem (wczoraj- dzisiaj- jutro, prawy- lewy, przód- tył);
- ▶ zrozumienie ustnych objaśnień i instrukcji nauczyciela
- ▶ orientację przestrzenną- np. cyfry i liczby o podobnym kształcie: 2-5, 6-9, 69-96 itp.;
- ▶ świadomość przestrzenną i zdolność do prawidłowego umieszczania figur na stronie czy liczb w kolumnie;
- ▶ kierunkowość- zwłaszcza, gdy trzeba przeprowadzać różne operacje w odmiennych kierunkach np. zaczynanie po prawej w dodawaniu czy odejmowaniu, a od lewej w dzieleniu
- ▶ różnicowanie wzrokowe- pomyłki w znakach tj.: <, >, +, x itp.;
- ▶ osłabienie funkcji pamięci- dłuższy czas potrzebny do opanowania materiału zadawanego w mniejszych "porcjach"

Problemy obejmują:

- ▶ zakłócenia orientacji w czasie i wyobraźni przestrzennej (poprzedni, następny, pomiędzy, jeden mniej niż, itp.)
- ▶ różnicowanie figur geometrycznych, niedokładność pomiarów długości, trudności w prawidłowym pisaniu jednostek metrycznych
- ▶ terminy takie jak licznik- mianownik
- ▶ liczby pierwsze, czynniki pierwsze, przenoszenie, pożyczanie
- ▶ określenie miejsca po przecinku oraz funkcji zera
- ▶ kłopoty z zapamiętaniem usłyszanej instrukcji, czy też jej wyjaśniania, powodują zbyt szybkie zniechęcenie, oderwanie się od konkretnego
- ▶ Rozumienie pojęć geometrycznych (utrudnione przyswajanie werbalne)
- ▶ rozwiązywanie zadań tekstowych z powodu trudności w rozumieniu tekstu, rozumieniu pojęć matematycznych, słownictwa oraz kłopotów w posługiwaniu się symbolami matematycznymi - problemy te związane są z zaburzonymi umiejętnościami w czytaniu i pisaniu

Przedstawione zaburzenia przekładają się na trudności w uczeniu się nie tylko języka polskiego, arytmetyki, geometrii, ale też historii, techniki, wychowania fizycznego, przyrody, geografii, czyli wszędzie tam, gdzie wymagana jest umiejętność określania stron świata, stosunków przestrzennych i czasowych, różnicowania kształtu figur i brył geometrycznych.

TRUDNOŚCI WYSTĘPUJĄCE W NAUCE INNYCH PRZEDMIOTÓW:

- ▶ trudności w rysowaniu, jako czynności:
  - trudności w rozplanowaniu rysunku
  - zbyt silny lub zbyt słaby nacisk ołówka
  - zmiany kierunku w rysunkach (błędny kierunek odwzorowywania)
- ▶ trudności w uczeniu się pamięciowym:
  - tabliczka mnożenia
  - nauka wierszy
  - ciągi słowne (np. nazwy dni tygodnia, miesiący)
- ▶ trudności w nauce geografii:
  - utrudnione czytanie mapy
  - niewłaściwa orientacja w stronach świata
- ▶ trudności występujące na lekcjach w-fu:
  - błędne rozumienie instrukcji ćwiczeń, spowodowane słabą orientacją w schemacie ciała i przestrzeni,
  - obniżona sprawność ruchowa
- ▶ dodatkowym symptomem charakterystycznym dla dyslektyka jest nierównomierna koncentracja uwagi i wolne tempo pracy (nienadążania na klasówkach i dyktandach za tempem klasy)

JAK NAUCZYCIEL W KLASIE MOŻE POMÓC DYSLEKTYCZNEMU DZIECKU?

- Nawet nie stosując żadnych specyficznych metod nauczyciel może w znacznym stopniu pomóc dziecku dyslektycznemu. Wystarczy, że posadzi ucznia blisko siebie, aby mu pomóc, gdy będzie miał trudności. Nauczyciel mając w klasie dyslektyka powinien wyraźnie pisać na tablicy i zwracać uwagę czy uczeń nadąża z pisaniem.
- Nauczyciel języka polskiego i języka obcego rozumiejąc problemy ucznia z dysortografią będzie głównie odpytywał je ustnie. Jego prace pisemne będzie oceniał głównie pod kątem merytorycznym (treści, wiedzy, kompozycji, stylistyki), nie obniżając oceny za błędy ortograficzne. Poprawność ortograficzna oceniana powinna być opisowo. Nauczyciel powinien odszukać błąd a uczeń poprawić je korzystając ze słownika.
- Nauczyciel uczący dziecko z trudnościami w czytaniu powinien wiedzieć, że ma ono na pewno trudności na innych przedmiotach - nie powinno być wywoływane do natychmiastowej odpowiedzi, nie należy też odpytywać takiego ucznia z czytania przy zespolu klasowym.
- Wszelkie sprawdziany są niezwykle stresujące dla uczniów dyslektycznych w związku z tym konieczne jest wydłużenie limitu czasu na pisanie sprawdzianów, ocenianie na jednakowych prawach brudnopisu jak i czystopisu, zastąpienie pisania ze słuchu pisaniem z pamięci.
- W przypadku dysgrafii, przy małej czytelności pisma należy umożliwić uczniowi wykonywanie prac pisemnych na komputerze, albo ustne odczytanie pracy przez ucznia. W przypadku poważnej dysgrafii wskazane jest zastąpienie niektórych prac pisemnych indywidualnymi sprawdzianami ustnymi.
- Wskazane jest kierowanie procesem samokształcenia i samokontroli, wyrabianie nawyku pracy ze słownikiem i uzmysławiania praktycznej wartości korzystania z zasad i reguł ortograficznych.
- W sporadycznych wypadkach można zezwolić na korzystanie z kalkulatora na lekcji matematyki

Co zrobić, aby współpraca między nauczycielem i uczniem była efektywna?

- Oceniaj ich osiągnięcia we właściwy sposób. Udzielaj pochwały po każdej poprawnej odpowiedzi, natomiast unikaj stawiania ocen za odpowiedzi słabe i nie na temat.
- Daj uczniom do zrozumienia, że oczekujesz większych osiągnięć. W publikacjach naukowych podkreśla się, że wysokie oczekiwania wpływają na podwyższenie osiągnięć.
- Czekaj...czekaj... czekaj, aż uczeń odpowie. Jeżeli odpowie źle, naprowadzaj go na trop, a potem zadaj kolejne pytanie na ten sam temat.
- Koncentruj swój krytycyzm na zadaniu, nie na uczniu. Powiedz raczej: "Ten fragment powinien zawierać więcej konkretów", a nie: "Twój sposób pisania jest słaby".
- Zwracaj się równie często do słabych uczniów jak do pozostałych.
- Przekazuj im często swoje spostrzeżenia na temat ich pracy. Zauważaj, że zrobili postępy, dostrzegaj częściowe sukcesy. "Sześć zadań na dziesięć jest dobrze rozwiązanych. Teraz potrzeba tylko byś popracował nad czterema".

Jak zyskać zaufanie uczniów?

- Unikaj krytyki, np. nie koncentruj się na błędach ortograficznych.
- Wyrażaj zrozumienie i uznanie dla wysiłków podejmowanych przez uczniów i dla ważności poruszonych przez nich spraw.
- Stwarzaj takie sytuacje, by każde dziecko mogło się swobodnie wypowiedzieć i było wysłuchane.
- Stosuj różnorodne formy zajęć wzbudzające zaciekawienie i zaangażowanie uczniów w temat.
- Wyrażaj własne odczucia i poglądy, jednak bez narzucania tych poglądów uczniom; nie spieszyć się z udzielaniem rad.
- Pobudzaj uczniów do samodzielnej aktywności w szukaniu pozytywnych rozwiązań i w podejmowaniu prób nowych sposobów zachowania.

Długotrwałe niepowodzenia szkolne stają się czynnikiem patogennym, wywołującym zaburzenia osobowości, sprzyjają przyjmowaniu postawy niechętniej wobec szkoły i nauki. Stały brak sukcesu rodzi brak wiary we własne możliwości a to z kolei prowadzi do zaburzeń emocjonalno– motywacyjnych.

Opracowanie:

*mgr Urszula Karpowicz i mgr Bożena Łukaszewicz
SP nr 50 w Białymstoku*